

Как да си кирилизираме компютъра

1 Увод

Целта на тази книга е да даде практически съвети на хората, които желаят да кирилизират **компютъра** си. Кирилизация означава да настроим компютъра така, че информацията в него да се представя изцяло или частично на **кирилица**, т.е. да е изписана на **български език**, с българската кирилска азбука.

2 Интересни факти

1. Не е нужно компютърът да е в **България**, за да може потребителят да чете, пише, възпроизвежда или визуално да приема **информация** на български език. **Всеки** компютър може да бъде кирилизиран. Например потребител в **САЩ** би могъл спокойно да чете, пише и т.н. на кирилица.

2. Можете да четете и пишете писма на кирилица в електронната си поща, било тя Hotmail (Хот-мейл), Yahoo! (Яху!), АБВ.бг или друга уеб-базирана **електронна поща**. (Вижте по-долу раздела „Често задавани въпроси — Как да разчитам писма на кирилица в електронната ми поща?“)

3. Не е нужно да притежавате компютър, за да пишете на кирилица (вижте по-долу раздел „Помощ! Нямам компютър!“)

3 Видове кирилизация

Има няколко вида компютърни кирилизации, които се различават по степен на сложност и по обем на кирилизацията.

3.1 Кирилизация на писмено ниво

Това е най-лесният вид кирилизация, който позволява да се пише на кирилица. По-късните версии на Уиндоус, каквито имат повечето потребители у нас, имат инсталирана кирилица. Това позволява добавянето ѝ към вече съществуващата подредба на клавиатурата, най-често латинската, и превключването от едната на другата. Ако Уиндоус няма точно желаното подреждане, (например потребителят предпочита подреждане по Българския държавен стандарт (БДС), а не фонетичното подреждане - за подробности вижте

статията на Уикипедия **Компютърна клавиатура**), то предпочитаният вариант може лесно да се инсталира и добави по същия начин. На **Даунлоуд.бг** можете да намерите всевъзможни малки безплатни програмки за добавяне на предпочитаната от вас кирилица.

3.1.1 Уиндоус Екс Пи

В Уиндоус Екс Пи (**Windows XP**) следвайте следните стъпки, за да добавите българско подреждане на клавиатурата, което да работи паралелно с английското:

1. Щракнете на START (долу вляво)
2. Щракнете на CONTROL PANEL
3. Щракнете два пъти на REGIONAL AND LANGUAGE OPTIONS
4. Щракнете на LANGUAGES най-горе
5. Щракнете на DETAILS
6. Щракнете на ADD
7. Под INPUT LANGUAGE в по-горната диалогова кутия щракнете на стрелкичката на диалоговата кутия и намерете BULGARIAN, но не го избирайте още. Ако пише Bulgarian (Phonetic), ще си инсталирате фонетичната българска клавиатура. Ако пише само Bulgarian, не е ясно точно кое подреждане ще инсталирате, фонетично или по БДС; по-вероятно ще е БДС. Bulgarian (Latin) не ви трябва. Изберете желаното подреждане. Щракнете на OK. Би трябвало българският и английският да са добавени под INSTALLED SERVICES. По подразбиране подреждането на клавиатурата се сменя с комбинацията от бутони ляв SHIFT и ляв ALT. Ако желаете да промените това, трябва да щракнете на бутона KEY SETTINGS и да направите промените. С или без промени, но накрая трябва да натиснете OK. Вече всичко би трябвало да е затворено и да виждате долу вдясно кодовете на езиците EN или BG. С бутоните ляв SHIFT и ляв ALT (или друга комбинация, която сте избрали) би трябвало да можете да ги смените.

Ако подреждането не е точно това, която искате, можете да си свалите предпочитаната версия от **Даунлоуд.бг**

3.1.2 Windows 7

- Щракнете върху бутона-лого на Windows в долния ляв ъгъл на работния плот.
- Изберете Control Panel (Контролен панел).
- Изберете Region and Language (Регион и език).
- От раздел Formats (Формати) изберете Bulgarian (Bulgaria) [български (България)], за да имате български формат за числа, валута, дата и час.
- От раздел Keyboard and Languages (Клавиатура и език) щракнете от Keyboard Layout (Клавиатурни подредби) върху бутона Change keyboard (layout) („Смяна на клавиатурите“):
 - От раздел General (Общи) натиснете бутона Add (Добавяне) и добавете български клавиатурни подредби (Bulgarian (български), Bulgarian - Traditional phonetic (български - традиционна фонетична), традиционна фонетична подредба (разширена) и Bulgarian BDS (Extended), като последните 2 са налични, ако сте ги изтеглили и инсталирали от *тук* и *тук*).
 - От раздел Extended Key Settings (Разширени клавишни настройки) можете да укажете с кои клавишни комбинации превключватے между различните активирани клавиатурни подредби.
- От раздел Keyboards and Languages (Клавиатури и езици) на Region and Language (Регион и език) от полето Display Language (Език на дисплея) можете да инсталирате „български“ от Windows Update като език на целия интерфейс на Windows 7 (това е налично САМО за версии Ultimate и Enterprise). От следния уебсайт можете да изтеглите инсталационния пакет за инсталиране на български като език на дисплея, ако нямате възможност да теглите и инсталирате от Windows Update: <http://vguides.net/view/68> (32-bit и 64-bit), като при инсталирането е възможно да трябва да изберете с десен бутон върху инсталационния файл и да изберете „Run as administrator“ („Изпълни като администратор“), за да се инсталира успешно. После от Keyboards and Languages (Клавиатури и езици) трябва да изберете „български“ и да приложите промените. Може да се наложи и да рестартирате компютъра.

3.2 Кирилизация на програмно ниво

Киризиране на компютъра на програмно ниво означава използването на програми, които са на български език. Такива са например Офис пакетът на

Майкрософт и по-точно програми като Уърд или самият Уиндоус, които съществуват на български език. Уиндоус позволява да работите едновременно с Уърд на български език и с други програми на английски език. Езикът на съответната програма зависи от езика на самия пакет, а не от операционната Ви система, макар че операционната Ви система може да влияе на програмите. Обърнете внимание, че трябва да си купите съответните програми на български език. Уиндоус не може да прехвърля интерфейса на програмите от един език на друг.

Съществуват много стандарти за кодиране на кирилица. Това е проблем както при киризирането на програмно, така и на системно ниво. Заради широката популярност на Уиндоус широко разпространен е стандартът за киризиране CodePage-1251. Други стандарти са ISO-8859-5 (на Международната организация за стандарти), KOI8-R (Руски национален стандарт) и други. Този проблем не е специфичен само за кирилизацията, а и за другите подреждания на клавиатурата. Затова е създаден универсален стандарт за кодиране на символи - Уникод (Unicode), който е в няколко варианта: UTF-8, UTF-16 и UTF-32 (числото означава колко бита се използват при кодирането на всеки символ). Ако имате избор, използвайте UTF-8.

3.2.1 Linux

Много от основните програми за Линукс (Linux) вече са кирилизирани. Това включва и най-популярните системи за управление на прозорци - КДЕ и Гном. Често има програми, които не са кирилизирани напълно и някои от командите или документацията се изписват на английски.

3.3 Кирилизация на системно ниво

Това е една от най-сложните кирилизации. Тя позволява на потребителя да наименува файловете си на български език, например *разходи.doc*, а не *razhodi.doc*. Файловите системи NTFS и EXT3 са с вътрешно кодиране по уникод (вероятно и други, но не и старите файлови системи като FAT16). При тях няма значение дали файловете имена са на кирилица, арабски, гръцки или някоя от индийските азбуки примерно, всичко се чете безпроблемно независимо от регионалните настройки. Повече информация за този вид кирилизация има на *Гювечи от Инженера*, за съжаление сайтът не е обновяван повече от 5 години и голяма част от информацията е остаряла.

Обръщам внимание! Ако решите все пак да използвате кирилизатора на Инженера, е възможно да предизвикате нежелани престартирания на компютъра. Някой от компютрите от страна на хардуер не са съвместими и при преминаване от една в друга клави-

атурна подредба се проявява този ефект. Не трябва да се притеснявате, защото Инженера е написал брилиантно своят софтуер и се деинсталира без никакви проблеми и увреждания на операционната система.

3.3.1 Mac OS X

Mac OS X е кирилизирана на системно ниво.

4 Митове

4.1 По електронната поща не може да се пише на кирилица

Някои хора продължават да пишат електронните си писма на латиница, защото смятат, че човекът срещу тях няма да може да разчете написаното. **Всички** уеб-базиран електронни пощи, например Яху, Хотмейл, АБВ.бг и т.н., могат да показват писма на кирилица. Други хора не знаят или пък нарочно не искат да използват функцията **encoding** в **браузъра** си.

За съжаление това не е мит. Голяма част от сателитните комуникации просто не се разбират с кирилицата, дори вашият терминал да позволява набирането на такъв текст то въобще не е ясно какво ще получи реципиента. Примерно Инмарсат стандарт „С“ е ограничен до ASCII таблица а получените съобщения от терминал по стандарт „М“ не винаги могат да бъдат конвертирани и това зависи единствено от производителя на съответният терминал, респективно автора на софтуера за конкретното устройство.

Използването на кодировката Уникод (особено „Unicode (UTF-8)“) решава този проблем, стига писмата да се пишат с тази кодировка и да се представят чрез нея от страна на електронната поща на получателя, както и това и изпращача/автора на писмото и получателя му да имат в компютъра си шрифтове с добра поддръжка на кирилица. Повечето съвременни програми за електронна поща използват споменатата кодировка по подразбиране, а повечето съвременни операционни системи вървят с вградени шрифтове с добра поддръжка на кирилица. Шрифтът Arial Unicode MS е пример за шрифт с поддръжка на голяма част от знаците, които са част от Уникод.

4.2 Само в България може да се пише, чете и ползва информация на кирилица

Някои потребители погрешно смятат, че щом не са в България, то те не могат да кирилизират компютъра си. Всеки компютър може да "проговори" на кирилица, независимо дали той е в България или извън нея. Това зависи от софтуера.

5 Често задавани въпроси

1. Как да пиша на кирилица?

Вижте „Кирилизация на писмено ниво“ по-горе.

2. Как да разчитам писма на кирилица в електронната си поща?

Не е сложно. Трябва да намерите менюто за кодиране на символите в **браузъра** Ви. За **Интернет Експлорър** това е **View**. Щракнете на View, ще се отвори меню. Щракнете на **Encoding**, ще се отвори ново меню. Намерете **Cyrillic (Windows)**. Ако не го виждате в списъка, щракнете на **More** и до него ще се появи ново меню. Щракнете на **Cyrillic (Windows)**. Голяма част от писмата в електронната Ви поща ще бъдат разчетени по този начин. Ако все още не можете да ги разчетете, пробвайте останалите кирилски кодировки: **Cyrillic (KOI8-R)**, **Cyrillic (KOI8-U)** и т.н. Кодировката **Unicode (UTF-8)** също решава проблема и се препоръчва в повечето случаи. Препоръчително е да запазвате текстови файлове (.txt) или уебстраници във формат HTML (.html/.xhtml/.htm) и пр. текстови формати с кодировката Уникод (UTF-8), която е най-универсална и е добре поддържана към 2013 г. по отношение на честата ѝ употреба и на големия брой на включените в Уникод знаци, включително и на буквите от кирилицата.

Съществува и една безплатна онлайн програма, с която може да разшифровате неразбираем текст (кирилица със сгрешена кодировка): **Универсален дешифратор за кирилица** <http://2cyr.com>.

Използването на пощи като Yahoo не се препоръчва за писма на кирилица, защото при приемане на писмата се налага да приложите описаната процедура, а при изпращане на писма в тях се включва грешна информация за кодирането на текста. В резултат на това програмата за електронна поща на получателя не може да покаже писмото правилно и се налага потребителят да гадае какво е кодирането на текста (и да прилага процедура подобна на описаната).

Обикновено когато се е получил текст от *еднотипни* знаци (напр. „???? ???? 2-??“) смяната на използваната за визуализиране кодировка или Дешифраторът сами по себе си не могат да помогнат. В някои случаи има спасение: Когато се натисне бутон (препратка) за отговаряне на писмото, отдолу в текстовото поле се съдържа писмото, на което се отговаря. Ако то е показано с *различни* символи, текстът може да се копира в Дешифратора.

Използвайте български електронни пощи, защото те се справят по-успешно с изпращането и получаването на писма на кирилица. Най-голямата е АБВ.бг.

3. Как да пиша ѝ?

„И с надреден знак във формата на ударение“ се използва най-често за обозначаване на кратката форма

на притежателното местоимение и кратката форма за дателен падеж на личното местоимение от трето лице единствено число. Понякога вместо него се използва и кратко („й“), което е неправилно, или ударено латинско „и“ („ì“), което обаче се различава визуално при изострените шрифтове. На някои места, включително и в Уикипедия, се използва „и“ и отделно знак за ударение („и“). При използване на такива неконвенционални заместващи знаци или комбинации при търсене в текст на срещания на *и с надреден знак във формата на ударение* би било безрезултатно, когато като критерий се подаде нормалният (единен) знак. (Ефектът е същият като при *шльокавица*та).

И с надреден знак във формата на ударение отсъства в шрифтове като Times New Roman (който поради това е непригоден за кирилица), но е налице в Cambria, Calibri (шрифтове по подразбиране в „Уърд 2007“), Tahoma, Microsoft Sans Serif и др. (Ако при работа с документа е сменен шрифтът на целия текст, е препоръчително накрая да се провери, дали знакът не се е превърнал в друг.)

Тъй като по БДС няма предвиден такъв клавиш (но пък има „э“ и „ы“!), знакът може да се въвежда направо от клавиатурата само ако потребителят си направи пряк път (keyboard shortcut). Иначе въвеждането става чрез командата за вмъкване на символи или падащо меню към нея. (В „Уърд“ се отваря менюто Insert, командата Symbol.../More symbols, етикетът (tab) Symbols на диалоговия прозорец Symbol; в него се избира от падащото меню някой поддържащ знака шрифт и в списъка със знаци се достига до малките кирилски букви; „й“ е около 14-ия знак след „я“). Друга възможност е да редактирате клавиатурната си подредба (в Уиндоус с безплатната Microsoft Keyboard Layout Creator).

Тъй като в Уникод знакът е 045D (десетично 1117), можете да го въвеждате направо и чрез задържане на клавиша Alt, докато въвеждате от цифровата клавиатура (която трябва да е включена като такава от бутона NumLock) 1117.

Редакция (2013 г.):

- При използване на разширените клавиатурни подредби за писане на български език (разширена версия на стандарта за клавиатурна подредба по БДС) от [] е лесно да се изпишат „й“ (и дори „Й“), както и български кавички („ „...“ “) и редица други знаци, използвани в официалния писмен български книжовен език. Почти същите клавиатурни подредби са налице и в съвременните дистрибуции на ГНУ/Линукс и лесно могат да се добавят като клавиатурна подредба за използване от потребителя.

•

4. Как да пиша буквата "Ы" ? Отивате на BG

(Bulgarian)и натискате Ctrl+Alt+Caps и става "Ы" за Windows 7

6 Помощ! Нямам компютър!

Писането на кирилица е възможно дори ако нямате възможност да инсталирате кирилица на компютъра, който ползвате, напр. в работата или ако ползвате обществен компютър в друга държава.

За целта използвайте следните безплатни интернет услуги за транслитерация:

Писане на кирилица с латинска клавиатура, Петко Йотов Превод на български текст от латиница на кирилица, услуга от АБВ

Възможно е и да пишете директно на кирилица. Уеб страници като All.bg имат онлайн софтуер, който позволява самата страница да сменя клавиатурата Ви без допълнителен софтуер на Вашия компютър. Идеята е да използвате такава страница за да напишете текста на кирилица и след това да го копирате на мястото, където в действителност искате да ползвате този текст.

За целта отидете например на All.bg, щракнете на **Форуми** горе, **регистрирайте се**, влезте в някой форум и **създайте нова тема**. Сменете клавиатурата като **щракнете на квадратчето горе вдясно** (това е бутон, на който пише EN, изберете българска стандартна клавиатурна подредба **BG** или българска фонетична подредба **BP**. **Напишете каквото желаете** в празната кутийка на новата тема във форума. За да копирате текста, направете следното. Изберете (осветете) целия текст: поставете курсора на мишката (мигащата чертичка) в началото на текста. Натиснете и задръжте левия бутон на мишката и без да го пускате влачете мишката надолу докато **изберете целия текст, който ви е нужен**. Отпуснете левия бутон на мишката. От менюто най-горе на браузъра изберете (в Интернет Експлорър) **Edit, Copy** след това отидете в програмата, където искате да пишете на кирилица, например в друг онлайн форум или във Вашата електронна поща. Поставете курсора на мишката на мястото, където искате да се появи текстът. От менюто на програмата най-горе изберете (в Интернет Експлорър) **Edit, Paste**. Копираният текст би трябвало да се появи на новото място.

7 Външни препратки

7.1 Кирилизация

- За писане на българска кирилица чрез латиница, за превръщане на шльокавица в кирилица + дешифратор на текст на кирилица, който е със

сгрешена кодировка (инструментът се използва през Интернет направо през уебсайта си).

- Как да настроим ГНУ/Линукс, за да можем да четем и пишем на български език (Редакция: Към 2013 г. повечето дистрибуции на ГНУ/Линукс вървят с вградена поддръжка на български клавиатурни подредби, а също така чрез мениджъра за софтуерни пакети на конкретната дистрибуция могат да бъдат изтеглени български преводи на интерфейса на редица програми).
- Фина настройка на клавиатурата на международен ГНУ/Линукс (с българските, руските и македонските букви на кирилицата).
- CuyTools 1.2 — Инструменти за ремонт на файлове от тип .RTF, повредени от кирилизатор (.RTF е формат, който се използва от вградената в Уиндоус програма WordPad, но може да се отваря (а в някои случаи даден файл може да бъде записан като такъв тип файл) от програми като Microsoft Word и OpenOffice.org (или LibreOffice)).
- — Как да инсталираме и ползваме CuyTools 1.2

7.2 Подредби на клавиатурата за писане на българска кирилица (т.е. на български език)

- Безплатни разширени български клавиатурни подредби за писане на кирилица (на български език) от Михаил Балабанов (разширена версия на подредбата по БДС и две версии на фонетичната подредба — за Windows XP, Windows Vista, Windows 7 и Windows 8). Уебсайтът включва и безценно ръководство за това как правилно се превежда интерфейса на английски програми на български език.
- BG Phonetic, автор — Владимир Георгиев — Безплатна програма за инсталиране на българска латинска фонетична подредба на клавиатурата.

7.3 Други полезни програми и пакети с актуализации

- MSKLC v1.4 (Microsoft Keyboard Layout Creator) — Безплатна програма от Microsoft — за създаване и редактиране на клавиатурни подредби за Microsoft Windows XP, MS Windows 7 и др. версии на MS Windows.
- European Union Expansion Font Update — „Допълнителна актуализация на шрифтовете за Европейския съюз“ — Актуализираните версии на

шрифтовете Times New Roman, Arial, Trebuchet и Verdana, съдържащи шест допълнителни знака за румънския и българския език, които не са налични във версиите на тези шрифтове за Windows XP. Актуализираните версии на Times New Roman (обикновен, получер, курсив и получер курсив), Arial (обикновен, получер, курсив и получер курсив), Trebuchet (обикновен, получер, курсив и получер курсив) и Verdana (обикновен, получер, курсив и получер курсив), съдържащи шест допълнителни знака, не са налични във версиите на тези шрифтове за Windows XP. Добавените нови знаци имат Unicode кодове U+0218, U+0219, U+021A и U+021B, използвани в румънския език, и U+040D (Й) и U+045D (й), използвани в българския език. Актуализацията за Windows Vista надстройва само шрифтовете от група Verdana. Не е необходимо актуализиране на останалите групи шрифтове.

(Забележка: Вероятно тези разширени версии на тези шрифтове са същите, които са вградени по подразбиране в Windows 7.)

7.4 Безплатни сървъри за създаване на електронни пощи с интерфейс на български език (съхранявани на външен сървър)

- АБВ - най-много потребители
- Мейл.бг съдържаща и пощата на bitex.bg
- Старт.бг
- Пощата на Хотмейл.бг
- Пощата на Дир.бг
- Пощата на Бол.бг
- Пощата на portal.bg
- Пощата на data.bg
- Пощата на all.bg
- Пощата на orbite1.bg
- Електронната поща на Гугъл (Google), поддържа и интерфейс на български език

и др.

7.5 Програми за въвеждане на произволен знак от Уникод

Обикновено вградени в операционните системи:

- „Таблица на знаците“ (Character Map) — За Windows XP, Vista, Windows 7, Windows 8: [START (НАЧАЛО)] -> Run... -> charmap.exe -> OK.
- За дистрибуции на ГНУ/Линукс — „Таблица на знаците“ (gucharmap за ГНОМ (GNOME) или KCharSelect (за КДЕ (KDE))).

Други безплатни:

- За Windows (за XP и по-нови издания):
 - UniBook — Програма за преглед (и копиране в системния клипборд) на знаците от стандарта Уникод (файловете с данните за знаците се изтеглят отделно от инсталатора на самата програма).
 - BabelMap и онлайн версията ѝ.
 - UnicodeTable — търсене, избиране и копиране в клипборда на произволен знак от Уникод.

и др.

7.6 Статии с кратка теория по темата

- Клавиатурна подредба (от българоезичната Уикипедия)
- Компютърна клавиатура (от българоезичната Уикипедия)
- Уникод (от българоезичната Уикипедия)
- Unicode.org (на английски език) — Официалният уебсайт на консорциума „Уникод“ с подробна информация за едноименния стандарт.

8 Text and image sources, contributors, and licenses

8.1 Text

- **Как да си кирилизираме компютъра** *Източник:* https://bg.wikibooks.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%BA_%D0%B4%D0%B0_%D1%81%D0%B8_%D0%BA%D0%B8%D1%80%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B5_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D1%8E%D1%82%D1%8A%D1%80%D0%B0?oldid=12795 *Сътрудници:* 5ko, Александър, Nk, Ванка5~bgwikibooks, Mapto, Drabsv, Snagles~bgwikibooks, Ve4ernik, Jafeluv, Savh, Yavor18, Igna, Rotlink, Syum90 и Анонимни: 32

8.2 Images

8.3 Content license

- Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0